

Bert Deceuninck & Liesbeth Ghesquière
Hogeschool VIVES
bert.deceuninck@vives.be / liesbeth.ghesquiere@vives.be

Boeken slopen muren - Identiteit en talige diversiteit in de lessen Nederlands

Aanleiding

De visietekst 'Iedereen taalcompetent' bakent vier kernthema's af waarop elk eigentijds en ambitieus curriculum Nederlands geënt zou moeten worden. Het eerste kernthema, taalcompetentie en identiteit, focust op "leren reflecteren op jezelf en op anderen en op de taal van jezelf en van anderen, (intercultureel) leren communiceren, kritisch leren denken, taalplezier beleven (...)" (Van Hooren e.a. 2017: 18). Daarbij gaan taalcompetentie en identiteit ontwikkelen duidelijk hand in hand. De visietekst promoot de ontwikkeling van identiteit via verhalen en literaire competentie. Verhalen lezen en beluisteren confronteert leerlingen namelijk met andere identiteiten en creëert mogelijkheden om zich te verplaatsen in de denk- en leefwereld van anderen, in hun emoties, in hun cultuur. Dat biedt kansen om het eigen 'ik' te ontplooien, te positioneren, te duiden en te relativieren.

Het vierde kernthema, taalcompetentie en cultuur, focust op duurzaam en respectvol met elkaar kunnen samenleven. "De culturele kennis, het cultureel bewustzijn en de culturele expressie zijn daarbij van groot belang. Samen dragen ze er immers toe bij dat we mensen en hun culturele uitingen, ongeacht het wereldbeeld of het perspectief van waaruit ze vertrekken, (beter) leren begrijpen en interpreteren. Culturele kennis, cultureel bewustzijn en culturele expressie dragen bovendien bij aan persoonlijke ontwikkeling en identiteitsvorming: ze helpen mensen om zichzelf te leren kennen, om een eigen smaak te ontwikkelen, om hun verbeelding aan te spreken, om het plezier van creëren te ervaren, enz." (Van Hooren e.a. 2017: 21).

In de herwerkte eindtermen Nederlands en burgerschap voor de eerste en tweede graad van het Vlaamse secundair onderwijs vinden we een duidelijke vertaling van beide kernthema's. Leerkrachten Nederlands moeten kansen grijpen om hun leerlingen bewust te maken van de culturele en talige diversiteit in onze samenleving. Bovendien moeten ze jongeren begeleiden in hun zoektocht naar identiteit in een steeds diversere maatschappij. De eindtermen burgerschap van zowel A- als B-stroom stellen voorop dat leerlingen moeten kunnen "reflecteren over het relationele, gelaagde en dynamische karakter van identiteit (...) (zoals gerelateerd aan verbondenheid, solidariteit, discriminatie, wij-zij-denken)" en moeten kunnen toelichten "hoe verschillende vormen van diversiteit verrijkend en uitdagend zijn voor het samenleven".

De eindtermen in de tweede graad gaan hierop dieper in. Onze leerlingen moeten niet alleen kunnen toelichten hoe hun persoonlijke identiteit zich verhoudt tot andere groepsidentiteiten of respectvol en constructief kunnen omgaan met elkaar. Ze moeten onder andere ook strategieën kunnen hanteren om met vooroordelen om te gaan, stereotypering en machtsmisbruik.

Literatuuronderwijs biedt zeker mogelijkheden om in te zetten op een positief talige en culturele houding. Maar hoe pak je dat concreet aan? En hoe kunnen we ondertussen het dalende leesniveau en -plezier ombuigen in heterogene klassen met jongeren voor wie het Nederlands vaak nog een uitdaging vormt?

Uitwerking

We onderzochten hoe we identiteit en diversiteit via literatuur bespreekbaar kunnen maken in de klas. Hierbij baseerden we ons op recente wetenschappelijke publicaties over etnisch-culturele diversiteit in jeugdliteratuur en een cultuurbewuste en – kritische leeshouding voor jongeren. Zo lieten we ons voor vijf lessenreeksen inspireren door Van den Bossche en Klomberg. In *Jeugdliteratuur door de lens van etnisch-culturele diversiteit* reiken ze tools aan om samen met leerlingen cultuurbewust en –kritisch te lezen (Van den Bossche & Klomberg, 2020). We werkten deze geïntegreerde lessen uit in co-creatie met vakleerkrachten Nederlands van drie proeftuinscholen, nl. VISO Roeselare, Guldensporencollege Kortrijk en Sint-Andreasinstituut Oostende.

In de vijf lessenreeksen spelen we in op de culturele en talige diversiteit van de klasgroepen en werken we taalstimulerend vanuit context, veel interactie en taalsteun. Ook zetten we in op beleving vanuit inleefvragen bij film- en boekfragmenten en verdiepen we de leeservaring van de leerlingen door motiverende verwerkingsopdrachten te integreren. Zo schrijven ze Instagramgedichten (instapoems) of een klashiphop, debatteren ze of presenteren ze hun eigen pleisterplaat. Ten slotte bieden we differentiatiemogelijkheden en coöperatieve werkvormen aan en grijpen we kansen om talensensibiliserend te werk te gaan. Zo vragen we ons af waarom zoveel talen het woord mama gebruiken – zelfs het Malagassi, waar je verder niets van begrijpt. Ook verwonderen we er ons over dat er zoveel verschillen zijn tussen gebarentalen. En wat betekent de ‘insta’ in Instagram eigenlijk? Hoe boeiend is het trouwens om de reis van woorden te achterhalen via etymologische woordenboeken...

The proof of the pudding is in the eating

Twee van de vijf lessenreeksen testten we uit in de eerste graad. Enkele 1B-klassen van VISO Roeselare maakten kennis met *Planeet Omar* van Zanib Mian, een toegankelijk boek dat hen aanzette om na te denken over anders zijn en stereotypering. Voor enkele A-stroomklassen

van het Guldensporencollege in Kortrijk en het Sint-Andreasinstituut in Oostende werkten we een les uit rond het jeugdboek *The Hate U Give* van Angie Thomas.

De 1B-leerlingen van VISO Roeselare genoten er duidelijk van om de gebeurtenissen van Omar te linken aan hun eigen leefwereld en typische elementen uit hun eigen cultuur met de medeleerlingen te delen. De leerkracht was vooral heel positief over het feit dat verschillende leerlingen op het einde van de les razend enthousiast waren over het boek en vroegen om het thuis verder te mogen lezen. In Kortrijk en Oostende gingen we aan de slag met de lessenreeks “Make America Great Again”, waarin leerlingen stilstaan bij diversiteit en vooroordelen in de Amerikaanse samenleving aan de hand van jeugdboek- en filmfragmenten uit *The Hate U Give* van Angie Thomas. In beide scholen leefde het thema sterk en genoten ze ervan om over bepaalde pakkende scènes uit het boek te discussiëren. Ze apprecieerden ook de activerende werkvormen. Het was heel mooi om te merken dat twee anderstalige leerlingen die anders geen interesse vertoonden voor literatuur en weinig initiatief durfden te nemen, nu het voortouw namen om een hiphopsong te schrijven. Eén jongen die anders moeite heeft met Nederlands, gaf zijn taalsterke medeleerlingen zelfs tips zodat hun groep als eerste een heel geslaagde strofe klaar had. Door in te spelen op zijn identiteit en interesses en door voldoende houvast te bieden, zag je hem groeien, talig en socio-emotioneel. Het zijn precies zulke succeservaringen die voor anderstalige leerlingen het verschil kunnen maken.

Lesmateriaal online

Alle lessenreeksen kun je gratis downloaden op www.boekenslopenmuren.be. Onder de rubriek ‘lesmateriaal’ vind je per reeks het uitgewerkte lesmateriaal terug in een Word-bestand, met de bijbehorende geluids- en filmfragmenten. Naast de uitgewerkte lessenreeksen kun je er ook achtergrondinfo vinden rond cultuurkritisch lezen en boekensuggesties waarmee je verder aan de slag kunt om in te zetten op ‘identiteit in diversiteit’. Hannah Arendt zei ooit: ‘To the question “Who are you?”, the best answer still remains: “Allow me to tell a story.” Just holding a passport isn’t enough, because this only answers the question: “What are you?”’ Of zoals Mustafa Kör schrijft: ‘Verhalen zijn (...) kreupelhout voor het | vuur waar we ons rond scharen, ze verenigen.’ Hopelijk inspireert ons verhaal om in de klas met behulp van boeken muren te slopen, om samen met je leerlingen voorbij grenzen te kijken, om even in de huid van de andere te verstillen en zo te ontpoppen tot nieuwe mensen.

Referenties:

Van Den Bossche, S. en A. Klomberg (2020). *Jeugdliteratuur door de lens van etnisch-culturele diversiteit*. Utrecht: Eburon.

Vanhooren, S., Pereira, C., & Bolhuis, M. (2017). *Iedereen taalcompetent! : Visie op de rol, de positie en de inhoud van het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw*. Taalunie.